

การอนุรักษ์ชุมชนชาวไตชนบ้านฮางหลวง จังหวัดเชียงใหม่

นางสาว ญาดา นาคะสิทธิ์

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาการวางแผนภาคและเมืองมหาบัณฑิต

สาขาวิชาการวางผังชุมชน ภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2548

ISBN 974-53-1612-1

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

THE CONSERVATION OF TAI-YUAN COMMUNITY IN BAN YANG LUANG, CHIANG MAI PROVINCE.

Miss Yada Nakhasit

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Urban and Regional Planning Program in Community Planning.

Department of Urban and Regional Planning

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2005

ISBN 974-53-1612-1

หัวข้อวิทยานิพนธ์

การอนุรักษ์ชุมชนชาวไตยวนบ้านยางหลวง จังหวัดเชียงใหม่

โดย

นางสาวญาดา นาคะสิทธิ์

สาขาวิชา

การวางผังชุมชน

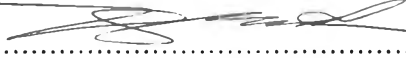
อาจารย์ที่ปรึกษา

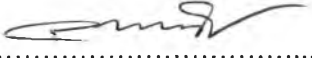
รองศาสตราจารย์ ดร. วรณศิลป์ พิรพันธุ์

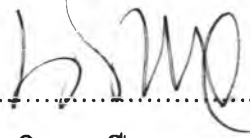
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์
ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโท

..... คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
(รองศาสตราจารย์ เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์ ดร. ไชศรี ภัคดีสุขเจริญ)

..... อาจารย์ที่ปรึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. วรณศิลป์ พิรพันธุ์)

..... กรรมการ
(อาจารย์ ดร. นิรมล เปี้ยแดง)

..... กรรมการ
(นายประเสริฐ ฤทธิสำเร็จ)

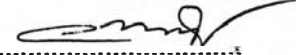
ญาดา นาคะสิทธิ์ : การอนุรักษ์ชุมชนชาวไทยวนบ้านยางหลวง จังหวัดเชียงใหม่. (THE CONSERVATION OF TAI-YUAN COMMUNITY IN BAN YANG LUANG, CHIANG MAI PROVINCE) อ.ที่ปรึกษา : รองศาสตราจารย์ ดร. วรณศิลป์ พิรพันธุ์, 275 หน้า. ISBN 974-53-1612-1.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของชุมชนชาวไทยวนบ้านยางหลวง 2) ศึกษาคุณค่าและเอกลักษณ์ทางการตั้งถิ่นฐานที่มีความเชื่อมโยงกับการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชนกับสภาพแวดล้อมในท้องถิ่น 3) ศึกษาสภาพปัญหาและแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพที่ส่งผลกระทบต่อคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน และ 4) เสนอแนะนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างเหมาะสม

ผลการศึกษาพบว่า พัฒนาการของชุมชนชาวไทยวนบ้านยางหลวงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยมีการตั้งถิ่นฐานอยู่บนที่ราบระหว่างหุบเขาของเมืองแม่แจ่มมาเป็นระยะเวลาช้านาน ภายใต้สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ คติความเชื่อที่มีต่อพุทธศาสนาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นเป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดรูปแบบกิจกรรมการใช้พื้นที่ภายในชุมชน มีวัดยางหลวงเป็นศูนย์รวมด้านจิตใจและเป็นพื้นที่ส่วนกลางในการทำกิจกรรมของคนในชุมชน มีหอเสื่อบ้านตั้งอยู่บริเวณท้ายชุมชน และหอเสื่อเมืองที่มีความสำคัญในระดับเมืองแม่แจ่มที่ทุกคนให้ความเคารพบูชาตั้งอยู่ไม่ไกลจากชุมชน ชุมชนแห่งนี้ประกอบด้วย กลุ่มบ้านที่ทอดตัวยาวไปตามถนนสายหลักที่ลัดเลาะไปตามสภาพภูมิประเทศโดยเว้นพื้นที่ถัดจากแม่น้ำแม่แจ่มขึ้นมาพอประมาณเพื่อใช้ทำการเกษตรและป้องกันภัยธรรมชาติ ถัดจากพื้นที่เกษตรกรรมเป็นที่ตั้งของป่าชุมชน ปัจจุบันปัจจัยภายนอกเริ่มเข้ามามีบทบาทต่อการดำเนินวิถีชีวิตของคนในชุมชน โดยเฉพาะนโยบายด้านการท่องเที่ยวจากภาครัฐ ซึ่งหากไม่ระมัดระวังอาจส่งผลให้เกิดการสูญเสียคุณค่าและเอกลักษณ์ของชุมชน

ข้อเสนอแนะในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไทยวนบ้านยางหลวงประกอบด้วย นโยบายในการอนุรักษ์ชุมชนในระดับต่างๆ การใช้มาตรการทางกฎหมาย การสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยสนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่อย่างเหมาะสมที่สอดคล้องกับเอกลักษณ์ของชุมชน

ภาควิชา การวางแผนภาคและเมือง.....
สาขาวิชา การวางแผนชุมชน.....
ปีการศึกษา 2548.....

ลายมือชื่อนิสิต
ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา

4674121125 : MAJOR COMMUNITY PLANNING

KEY WORD : CONSERVATION / TAI-YUAN COMMUNITY / BAN YANG LUANG

YADA NAKHASIT : THE CONSERVATION OF TAI-YUAN COMMUNITY IN BAN YANG LUANG,
CHIANG MAI PROVINCE. THESIS ADVISOR : ASSOC.PROF.WANNASILPA PEERAPUN,
Ph.D.,275 pp. ISBN 974-53-1612-1.

The objectives of this thesis are: 1) to study the evolution of Tai – Yuan community in Ban Yang Luang; 2) to study the community settlement values and identity which associate with local lifestyle and environment; 3) to study existing problems and development trends that lead to the loss of community values and identity; and 4) to propose suitable policies and measures for the conservation of the community is also recommended.

The result of the study reveals that the settlement of Tai-Yuan Community in Ban Yang Luang had been gradually developed. The community is settled on the plain surrounded by mountains of Mae Chaem and plentiful natural environment. Belief in Buddhism and intangible sacred things is the major factor framing spatial related activities of the community. Wat Yang Luang is the spiritual center and central space for such activities. Hor Sua Ban, sacred place of the community, is located on the rear of the community while Hor Sua Muang, sacred place Mae Chaem is located near the community. The community consists of a group of households located along the main road which associates with local geography. A setback from Mae Chaem River is reserved for agriculture and natural disaster protection. The community forest is located next to the agricultural lands. At the present, external factors, such as national tourism policies, have been introduced into the community and have begun to affect the community lifestyle. if not carefully implemented, they could affect the value and the identity of the community in the long run.

Recommendations for the conservation of Tai-Yuan Community in Ban Yang Luang consist of a set of conservation policies and legal measures as well as the promotion of community strength through public participation process to help establish suitable conservation and development policies.

Department Urban and Regional Planning.....

Student's signature

Field of study Community Planning.....

Advisor's signature

Academic year 2006.....

กิตติกรรมประกาศ

ในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลงได้ด้วยดี เนื่องจากได้รับความกรุณาและความช่วยเหลือ ตลอดจนการให้คำปรึกษาจากบุคคลหลายท่าน ข้าพเจ้าขอกราบขอบพระคุณรองศาสตราจารย์ ดร.วรรณศิลป์ พิรพันธุ์ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่กรุณารับฟังและให้คำปรึกษา คำแนะนำที่เป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ในครั้งนี้ ด้วยความเมตตาอย่างสูง และขอกราบขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านในภาควิชาการวางแผนภาคและเมือง จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ที่ได้อบรม สั่งสอน และแนะแนวทางในการศึกษาตลอดระยะเวลาที่ได้ศึกษาในภาควิชาแห่งนี้

ขอขอบคุณเพื่อนๆ และพี่ๆ ทั้งที่เชียงใหม่ และที่ภาควิชาทุกคนที่ให้ความช่วยเหลือและให้กำลังใจในการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ต่อข้าพเจ้าเสมอมา โดยเฉพาะ คุณเขมชาติ วงศ์ทิมารัตน์ คุณก้าแหง อติโพธิ คุณมนัส ศรีวินิช คุณธนวดี พลายโต คุณदनัย อินทร์ชัย คุณภูริตล พิมสาร คุณบุลากร ผุสดี และคุณพจนา วงศ์โค้ว รวมทั้งคุณเฉลิมขวัญ เป็งจันทร์ ที่มีความสำคัญเป็นอย่างมากที่ทำให้วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จไปได้ด้วยดี

สุดท้ายนี้ ขอกราบขอบพระคุณ คุณพ่อ คุณแม่ และทุกคนในครอบครัวที่ให้ทั้งกำลังใจและความห่วงใย ความช่วยเหลือในทุกด้านเสมอมาตลอดระยะเวลาในการศึกษา จนเป็นผลให้ข้าพเจ้าประสบความสำเร็จในการศึกษาและจัดทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญ	ช
สารบัญตาราง.....	ฐ
สารบัญแผนที่.....	ฒ
สารบัญรูปภาพ.....	ด
สารบัญแผนภูมิ.....	ท
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ที่มาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 คำถามงานวิจัย	2
1.3 วัตถุประสงค์ในการศึกษา	3
1.4 ขอบเขตของการศึกษา.....	3
1.5 ขั้นตอนในการศึกษา	3
1.6 ข้อจำกัดในการศึกษา.....	4
1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	4
บทที่ 2 แนวความคิด และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	6
2.1 แนวความคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนา.....	6
2.1.1 ความหมายของการอนุรักษ์	7
2.1.2 หลักการและเป้าหมายของการอนุรักษ์.....	9
2.1.3 สิ่งที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์.....	10
2.1.4 แนวความคิดเกี่ยวกับการกำหนดแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนา.....	13
2.1.5 แนวความคิดเกี่ยวกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน	15
2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับคุณค่าและเอกลักษณ์.....	16
2.2.1 แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับชนบทในสังคมไทย.....	17

	หน้า
2.2.2 แนวความคิดเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของเมืองหรือชุมชน.....	18
2.2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบทางกายภาพ.....	19
2.2.4 แนวความคิดเกี่ยวกับระบบกิจกรรมและระบบของที่ตั้ง.....	24
2.3 แนวความคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรม และกลุ่มชาติพันธุ์ชาวไถยวน	27
2.3.1 การถ่ายทอดและการรับวัฒนธรรม.....	27
2.3.2 แนวความคิดทั่วไปเกี่ยวกับชนชาติไถ.....	29
2.3.3 แนวความคิดเกี่ยวกับการตั้งถิ่นฐานทางกายภาพกับลักษณะ ทางภูมิศาสตร์ของชุมชนชาวไถยวน.....	29
2.3.4 แนวความคิดเกี่ยวกับโลกทัศน์บางประการในสังคมล้านนา.....	31
2.4 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	33
2.4.1 ความสัมพันธ์ระหว่างคติความเชื่อกับหมู่บ้านชาวไถลื้อในสิบสองปันนา.....	33
2.4.2 พัฒนาการการศึกษาในสาขาเมืองและชุมชนของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์.....	33
2.4.3 การวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบระหว่างความหลากหลายเชิงทัศนียภาพ และความหลากหลายเชิงนิเวศภูมิทัศน์ในการวางแผนและการออกแบบ ภูมิทัศน์ในพื้นที่ธรรมชาติ.....	34
2.4.4 การสงวนรักษาเรือนไม้โบราณ เรือนชนบท และภูมิทัศน์แวดล้อม.....	34
2.4.5 เมืองยั่งยืนในเอเชีย แนวคิดและประสบการณ์จากเมืองนาราและบาห์ลี.....	37
2.4.6 วิทยานิพนธ์หัวข้อ ความสัมพันธ์ระหว่างการทำกิจกรรมทางสังคม และการใช้พื้นที่ในชุมชนของชาวไต่บ้านเมืองปอน จ.แม่ฮ่องสอน.....	39
2.4.7 วิทยานิพนธ์หัวข้อ การอนุรักษ์และพัฒนาเมืองประวัติศาสตร์เชียงแสน จังหวัดเชียงราย.....	40
2.4.8 วิทยานิพนธ์หัวข้อ การศึกษาเพื่อเสนอแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนเมืองลำปาง	41
2.5 สรุปแนวความคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	42
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	45
3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	45
3.2 ข้อมูลและการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	46
3.2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ.....	46

	หน้า
3.2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ.....	51
3.3 ขนาดประชากรและการสุ่มตัวอย่าง.....	51
3.4 การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
3.4.1 การประมวลผล	52
3.4.2 การวิเคราะห์ข้อมูล.....	52
บทที่ 4 ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	54
4.1 ประวัติศาสตร์และสภาพทั่วไปของบ้านยางหลวงกับอำเภอแม่แจ่ม.....	54
4.2 สภาพทั่วไปของชุมชนชาวไทยวนบ้านยางหลวง จังหวัดเชียงใหม่	56
4.2.1 ลักษณะทางกายภาพ.....	56
4.2.1.1 ที่ตั้งและอาณาเขต.....	56
4.2.1.2 สภาพทางภูมิศาสตร์.....	56
4.2.1.3 ระบบบริการขั้นพื้นฐาน.....	60
4.2.1.4 การใช้ประโยชน์ที่ดิน และการถือครองที่ดิน.....	68
4.2.2 ลักษณะทางเศรษฐกิจภายในชุมชน	72
4.2.3 ลักษณะทางสังคม และประชากร	74
4.2.3.1 ลักษณะทางสังคม.....	74
4.2.3.2 ลักษณะประชากร.....	76
4.3 ความสัมพันธ์ของชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ.....	77
4.4 สภาพภาพรวมของชุมชน.....	79
4.4.1 ทางด้านกายภาพ.....	79
4.4.2 ทางด้านเศรษฐกิจ.....	80
4.4.3 ทางด้านสังคม.....	80
บทที่ 5 พัฒนาการทางการตั้งถิ่นฐานของชุมชน.....	81
5.1 พัฒนาการทางการตั้งถิ่นฐานของชุมชน.....	81
5.1.1 ช่วงที่ 1 : ยุคแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐาน.....	82
5.1.2 ช่วงที่ 2 : ชุมชนขยายตัวอันเนื่องมาจากการอพยพของชาวล้านนา.....	88
5.1.3 ช่วงที่ 3 : ชุมชนขยายตัวอันเนื่องมาจากการคมนาคมขนส่ง	93

	หน้า
บทที่ 6 คุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไตชนบ้านยางหลวง จังหวัดเชียงใหม่	108
6.1 คุณค่าขององค์ประกอบทางกายภาพ.....	108
6.1.1 รูปแบบทางการตั้งถิ่นฐานของชุมชน.....	108
6.1.2 ความเชื่อมโยงของชุมชนและชุมชนโดยรอบพื้นที่.....	114
6.1.3 องค์ประกอบโครงสร้างทางกายภาพบริเวณชุมชน	117
6.1.4 ระบบที่ว่างและทางสัญจรภายในชุมชน.....	120
6.2 โครงสร้างทางด้านเศรษฐกิจ.....	131
6.2.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจภายในชุมชน.....	131
6.3 โครงสร้างทางด้านสังคม	133
6.3.1 รูปแบบวิถีชีวิต ประเพณี และความเชื่อที่ส่งผลต่อการเกิดกิจกรรม ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน.....	133
6.4 รูปแบบ และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมภายในชุมชน.....	149
6.4.1 รูปแบบสถาปัตยกรรมที่พบภายในชุมชน.....	149
6.4.1.1 ลักษณะอาคารบ้านเรือน	149
6.4.1.2 รูปแบบและเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม ของอาคารรูปแบบต่างๆ ภายในชุมชน.....	156
6.4.2 ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมที่พบบริเวณบ้านเรือน และรูปแบบกลุ่มอาคารบ้านเรือนที่พบภายในพื้นที่ชุมชน.....	174
6.4.2.1 ลักษณะทางภูมิสถาปัตยกรรมที่พบบริเวณบ้านเรือน.....	174
6.4.2.2 รูปแบบกลุ่มอาคารบ้านเรือนภายในชุมชน	179
6.5 ความสัมพันธ์ระหว่างคน ระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่ภายในชุมชน.....	197
6.5.1 กลุ่มวัยกับระบบกิจกรรมและการใช้พื้นที่	198
6.5.2 ความถี่ในการทำกิจกรรม.....	199
6.5.3 ช่วงเวลาในการทำกิจกรรม.....	200
6.5.4 สรุปความสัมพันธ์ระหว่างคนกับระบบกิจกรรมที่ส่งผล ต่อการใช้พื้นที่ภายในชุมชน.....	202
6.5.5 พื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์	205
6.5.5.1 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านวิถีชีวิตในการประกอบกิจกรรมภายในชุมชน	205
6.5.5.2 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมภายในชุมชน.....	210

	หน้า
6.5.5.3 พื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติ.....	211
6.5.5.4 สรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์.....	212
บทที่ 7 ศักยภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน..	217
7.1 ศักยภาพภายในพื้นที่ชุมชนและบริเวณโดยรอบ.....	217
7.1.1 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับเมืองและพื้นที่โดยรอบ.....	217
7.1.2 ศักยภาพทางการท่องเที่ยวในระดับชุมชนกับพื้นที่โดยรอบ	218
7.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงภายในพื้นที่ชุมชน.....	224
7.2.1 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม.....	225
7.2.2 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านกายภาพ.....	227
7.2.3 สรุปแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคมและทางด้านกายภาพ	231
7.3 สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน.....	231
บทที่ 8 สรุปผลการศึกษา และข้อเสนอแนะ.....	235
8.1 สรุปคุณค่า และเอกลักษณ์ของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง.....	235
8.1.1 พัฒนาการของชุมชน.....	236
8.1.2 องค์ประกอบทางกายภาพ.....	236
8.1.2.1 รูปแบบ และเอกลักษณ์ทางการตั้งถิ่นฐาน.....	236
8.1.2.2 รูปแบบ และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม.....	237
8.1.2.3 แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง.....	237
8.1.3 องค์ประกอบทางเศรษฐกิจ และสังคม.....	237
8.1.3.1 ลักษณะทางเศรษฐกิจ.....	237
8.1.3.2 รูปแบบประเพณี ความเชื่อ และกิจกรรมทางวัฒนธรรมภายในชุมชน	237
8.1.3.3 ความสัมพันธ์ระหว่าง คน กิจกรรม และการใช้พื้นที่ภายในชุมชน....	238
8.2 ข้อเสนอแนะนโยบายและมาตรการในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง..	238
8.2.1 นโยบายระดับชาติ.....	238
8.2.2 นโยบายระดับเมือง.....	239
8.2.3 การออกกฎหมายส่งเสริมเกี่ยวกับการรักษาเมืองเก่า.....	239
8.2.4 วิทยาลัยการผังเมืองที่ชัดเจน.....	240

	หน้า
8.2.5 สนับสนุนระบบการรวมกลุ่มและการควบคุมทางสังคม.....	240
8.2.6 การสนับสนุนกระบวนการสร้างสรรค์เมือง.....	240
8.2.7 ระบบความเชื่อทางศาสนา และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็น.....	241
8.2.8 การสนับสนุนให้คนในชุมชนเป็นพลเมืองที่เข้มแข็ง.....	241
8.2.9 การสนับสนุนส่งเสริมให้เป็นสังคมบันทึก.....	242
8.2.10 การควบคุมนโยบายกระแสการพัฒนาด้านการท่องเที่ยว.....	242
8.2.11 รูปแบบการใช้ที่ดินที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน.....	242
8.2.12 รูปแบบสถาปัตยกรรมที่เหมาะสมกับพื้นที่ชุมชน.....	246
8.2.13 แนวทางการปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในชุมชน.....	252
8.2.14 แนวทางการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวภายในชุมชน.....	259
8.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้างต่อไป.....	263
รายการอ้างอิง.....	264
ภาคผนวก	269
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	275

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 3.1 แสดงกลุ่มการสัมภาษณ์.....	49
ตารางที่ 3.2 แสดงจำนวนประชากรของชุมชน ปี พ.ศ. 2548.....	51
ตารางที่ 4.1 แสดงสัดส่วนการใช้ประโยชน์ที่ดินของบ้านยางหลวง ปี พ.ศ. 2547.....	68
ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนประชากรของชุมชน ปี พ.ศ. 2544 – 2548.....	77
ตารางที่ 5.1 สรุปลักษณะ และพัฒนาการชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง.....	103
ตารางที่ 6.1 สรุปลักษณะพื้นที่ว่าง พื้นที่โล่ง และทางสัญจรภายในชุมชน.....	129
ตารางที่ 6.2 แสดงชื่อ หน้าที่ และบริวารของท้าวทั้งสี่.....	134
ตารางที่ 6.3 สรุปรูปแบบงานประเพณี และความเชื่อที่ส่งผลต่อการเกิดกิจกรรม ทางวัฒนธรรมภายในชุมชน.....	145
ตารางที่ 6.4 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามกิจกรรมการใช้สอย.....	150
ตารางที่ 6.5 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามจำนวนชั้น.....	150
ตารางที่ 6.6 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุก่อสร้าง.....	153
ตารางที่ 6.7 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามสภาพอาคาร.....	153
ตารางที่ 6.8 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปแบบสถาปัตยกรรม.....	156
ตารางที่ 6.9 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปทรงหลังคา.....	164
ตารางที่ 6.10 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุผนังหลังคา	164
ตารางที่ 6.11 สรุปรูปแบบ และลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่พบภายในบริเวณชุมชน	172
ตารางที่ 6.12 แสดงจำนวนและชนิดของรั้วบ้านที่พบภายในชุมชน.....	175
ตารางที่ 6.13 แสดงจำนวนและชนิดของภูมิสถาปัตยกรรมที่พบภายในบริเวณบ้าน.....	177
ตารางที่ 6.14 สรุปข้อมูลส่วนบุคคลที่พบเป็นส่วนใหญ่จากการแจกแบบสอบถาม.....	197
ตารางที่ 6.15 สรุปพื้นที่ที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์.....	212
ตารางที่ 7.1 ตารางวิเคราะห์ศักยภาพที่มีอยู่ภายในพื้นที่ชุมชน.....	223
ตารางที่ 7.2 แสดงความคิดเห็นของคนในชุมชนบ้านยางหลวงที่มีต่อศักยภาพ ความสามารถในการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เชื่อมโยง กับแหล่งท่องเที่ยวใกล้เคียงภายในท้องถิ่น.....	224
ตารางที่ 7.3 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีต่อคติความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ในการอนุรักษ์ชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง.....	226

	หน้า
ตารางที่ 7.4 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อการอนุรักษ์ องค์ประกอบที่มีคุณค่าทางภาพภายในพื้นที่ชุมชน.....	230
ตารางที่ 7.5 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามที่มีความคิดเห็นต่อสิ่งก่อสร้าง อาคารสาธารณะเพื่อการพักอาศัยที่เกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอกชุมชน.....	230
ตารางที่ 7.6 ตารางสรุปศักยภาพ แนวโน้มการเปลี่ยนแปลง และสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นภายในชุมชน.....	234

สารบัญแผนที่

	หน้า
แผนที่ 4.1 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของพื้นที่ศึกษา.....	57
แผนที่ 4.2 แสดงขอบเขตพื้นที่ศึกษา.....	58
แผนที่ 4.3 ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของบริเวณพื้นที่ทำการศึกษา.....	59
แผนที่ 4.4 แสดงการเข้าถึงพื้นที่ชุมชน.....	62
แผนที่ 4.5 แสดงระบบโครงสร้างพื้นฐานบริเวณโดยรอบพื้นที่ศึกษา	66
แผนที่ 4.6 แสดงระบบโครงสร้างพื้นฐานภายในพื้นที่ศึกษา	67
แผนที่ 4.7 แสดงภาพสภาพภูมิประเทศและลักษณะการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษา.....	70
แผนที่ 4.8 แสดงผังประโยชน์การใช้ที่ดินบริเวณทั่วไปของพื้นที่ศึกษา.....	71
แผนที่ 5.1 แสดงโครงสร้างชุมชนในช่วงที่ 1 : ยุคแรกเริ่มของการตั้งถิ่นฐาน.....	87
แผนที่ 5.2 แสดงโครงสร้างชุมชนในช่วงที่ 2 : ชุมชนขยายตัวอันเนื่องมาจาก การอพยพของชาวล้านนา.....	92
แผนที่ 5.3 แสดงโครงสร้างชุมชนในช่วงที่ 3 : ชุมชนขยายตัวอันเนื่องมาจาก การคมนาคมขนส่ง	100
แผนที่ 5.4 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของชุมชนและชุมชนโดยรอบพื้นที่ในปัจจุบัน.....	102
แผนที่ 6.1 แสดงรูปแบบการใช้ที่ดินบริเวณพื้นที่ศึกษาและพื้นที่ต่อเนื่อง.....	116
แผนที่ 6.2 แสดงพื้นที่ว่าง พื้นที่โล่งภายในชุมชน.....	121
แผนที่ 6.3 แสดงเส้นทางสัญจรภายในชุมชน.....	127
แผนที่ 6.4 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามกิจกรรมใช้สอย.....	151
แผนที่ 6.5 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามจำนวนชั้น.....	152
แผนที่ 6.6 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุก่อสร้าง.....	154
แผนที่ 6.7 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามสภาพอาคาร.....	155
แผนที่ 6.8 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรม.....	157
แผนที่ 6.9 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามรูปทรงหลังคา.....	165
แผนที่ 6.10 แสดงการจำแนกอาคารบ้านเรือนตามวัสดุผนังหลังคา.....	166
แผนที่ 6.11 แสดงกลุ่มอาคารบ้านเรือนรูปแบบต่างๆ ที่ปรากฏภายในพื้นที่ชุมชนในแต่ละกรณีศึกษา.....	183

	หน้า
แผนที่ 6.12 แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านวิถีชีวิตในการประกอบกิจกรรมของคนภายในชุมชน	213
แผนที่ 6.13 แสดงพื้นที่อาคารที่มีคุณค่าทางด้านสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่ชุมชน.....	214
แผนที่ 6.14 แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าทางด้านสภาพแวดล้อมภายในชุมชน.....	215
แผนที่ 6.15 แสดงพื้นที่ที่มีคุณค่าภายในชุมชน.....	216
แผนที่ 7.1 แสดงแหล่งท่องเที่ยวที่มีอยู่โดยรอบเมืองแม่แจ่ม.....	219
แผนที่ 7.2 แสดงแหล่งท่องเที่ยวในระดับชุมชนและบริเวณโดยรอบ	220
แผนที่ 7.3 แสดงแหล่งท่องเที่ยวและมุมมองที่น่าสนใจภายในชุมชน	221
แผนที่ 7.4 แสดงแนวโน้มการขยายตัวของชุมชน.....	228
แผนที่ 7.5 แสดงตำแหน่งที่ตั้งของอาคารสาธารณะเพื่อการพักอาศัย ที่ปรากฏอยู่โดยรอบพื้นที่ชุมชน.....	229
แผนที่ 7.6 แสดงปัญหาทางกายภาพที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน.....	233
แผนที่ 8.1 แสดงการเสนอแนะผังประโยชน์การใช้ที่ดินบริเวณเมืองแม่แจ่ม.....	244
แผนที่ 8.2 แสดงการจำแนกพื้นที่ตามความเข้มของการอนุรักษ์และพัฒนาภายในพื้นที่ชุมชน	245
แผนที่ 8.3 แสดงอาคารที่ควรค่าแก่การอนุรักษ์ในพื้นที่ศึกษา.....	247
แผนที่ 8.4 แสดงพื้นที่ในการพัฒนาและปรับปรุงสภาพภูมิทัศน์ภายในบริเวณชุมชน	253
แผนที่ 8.5 แสดงการพัฒนาที่โล่ง ที่ว่าง และเส้นทางสัญจรเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว.....	262

สารบัญรูปรภาพ

	หน้า
รูปที่ 2.1 โครงสร้างทางกายภาพของหมู่บ้านชาวไถยวนต่างๆ ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน.....	31
รูปที่ 2.2 หมู่บ้านโศคิมะฉิ และตัวเรือนอย่างเรือนคัชโตะทั้งสองแบบในแถบชิระกะวะ.....	36
รูปที่ 2.3 ตัวอย่างเมืองที่ได้รับการอนุรักษ์ในประเทศไทยญี่ปุ่น.....	38
รูปที่ 4.1 โรงเรียนในพื้นที่ชุมชน.....	64
รูปที่ 4.2 สถานที่สำคัญต่างๆ โดยรอบบริเวณพื้นที่ชุมชน.....	65
รูปที่ 4.3 พื้นที่ป่าไม้และพื้นที่การทำเกษตรกรรมภายในชุมชน.....	72
รูปที่ 4.4 การประกอบอาชีพต่างๆ ภายในชุมชน.....	73
รูปที่ 4.5 สภาพสังคมทั่วไปภายในชุมชน.....	76
รูปที่ 4.6 การแลกเปลี่ยนสินค้าระหว่างคนในชุมชนกับชาวกะเหรี่ยง	79
รูปที่ 5.1 โครงสร้างชุมชนบนที่ราบระหว่างหุบเขาของเมืองแม่แจ่ม ในช่วงยุคการปกครองของพญาเจือนแก้ว	85
รูปที่ 5.2 โครงสร้างชุมชนบนที่ราบระหว่างหุบเขาของเมืองแม่แจ่ม หลังยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอช่างเคิ่ง.....	91
รูปที่ 5.3 โครงสร้างการแบ่งเขตการปกครองเมืองแม่แจ่มในยุคปัจจุบัน.....	96
รูปที่ 5.4 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ. 2536.....	98
รูปที่ 5.5 ภาพถ่ายทางอากาศบริเวณพื้นที่ชุมชน ปี พ.ศ. 2543.....	99
รูปที่ 5.6 สรุปพัฒนาการทางการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน.....	101
รูปที่ 6.1 ภาพตัดขวางแสดงสภาพโครงสร้างทางกายภาพที่พบภายในชุมชน	109
รูปที่ 6.2 การวิเคราะห์รูปแบบทางการตั้งถิ่นฐานของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง.....	110
รูปที่ 6.3 ที่ทำกินบริเวณชุมชน	113
รูปที่ 6.4 ภาพรวมความเชื่อมโยงของชุมชนกับพื้นที่เมืองโดยรอบ.....	114
รูปที่ 6.5 ความเชื่อมโยงของชุมชนกับชุมชนโดยรอบ.....	115
รูปที่ 6.6 กิจกรรมการค้าบริเวณตลาดสายหยุดบริเวณข้างที่ว่าการอำเภอแม่แจ่ม.....	115
รูปที่ 6.7 ความเชื่อมโยงของชุมชนกับรูปแบบการใช้พื้นที่โดยรอบชุมชน.....	117
รูปที่ 6.8 มังโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนชาวชาวไถยวนบ้านยางหลวง.....	119
รูปที่ 6.9 มังบริเวณแสดงพื้นที่โล่ง และกิจกรรมการใช้พื้นที่ว่างภายในบริเวณวัดยางหลวง.....	122

	หน้า
รูปที่ 6.10 พื้นที่ว่าง พื้นที่โล่งภายในชุมชน.....	125
รูปที่ 6.11 การสัญจรถนนสายหลัก และถนนสายรองภายในพื้นที่ชุมชน.....	128
รูปที่ 6.12 การสัญจรทางเท้าภายในพื้นที่ชุมชน.....	128
รูปที่ 6.13 ลักษณะทางเศรษฐกิจภายในชุมชน.....	132
รูปที่ 6.14 ความเชื่อเกี่ยวกับศาสนา และความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มองไม่เห็นที่มีผลต่อพิธีกรรม.....	135
รูปที่ 6.15 พิธีกรรมที่ส่งผลต่อการเกิดพื้นที่ในการประกอบกิจกรรมการบูชาผีเสื้อบ้าน และมีเสื้อเมือง.....	136
รูปที่ 6.16 พิธีเลี้ยงผีปู่ย่าที่บ้านแก้าผี และหอผีปู่ย่าบริเวณด้านหัวนอนริมรั้วบ้าน.....	137
รูปที่ 6.17 พิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา.....	141
รูปที่ 6.18 บรรยากาศงานจุลกฐินของชาวไทยวนบ้านยางหลวง.....	142
รูปที่ 6.19 ลักษณะอาคารบ้านเรือนที่พบโดยทั่วไปภายในชุมชน.....	149
รูปที่ 6.20 เรือนพักอาศัยแบบจั่วเดี่ยว และช่องวางของซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของบ้านไทยวน.....	158
รูปที่ 6.21 การใช้พื้นที่บริเวณใต้ถุนของเรือน และร้านค้าบริเวณข้างบันไดก่อนขึ้นเรือน.....	159
รูปที่ 6.22 รูปแบบของเรือนจั่วแฝดที่พบภายในชุมชน.....	161
รูปที่ 6.23 รูปแบบ และเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมของเรือนจั่วแฝดที่พบภายในชุมชน.....	162
รูปที่ 6.24 เรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้าภายในชุมชน.....	163
รูปที่ 6.25 รูปแบบของเรือนพื้นบ้านทั่วไปที่พบเป็นส่วนมากภายในชุมชน.....	164
รูปที่ 6.26 เรือนพื้นถิ่นประยุกต์ ที่เริ่มเข้ามาเป็นจุดเปลี่ยนของรูปแบบอาคารภายในชุมชน.....	167
รูปที่ 6.27 อาคารสาธารณะรูปแบบต่างๆ ภายในชุมชน.....	168
รูปที่ 6.28 อาคารศาสนสถานรูปแบบต่างๆ ภายในชุมชน.....	169
รูปที่ 6.29 สถาปัตยกรรมที่มีขนาดเล็กที่พบภายในชุมชน.....	171
รูปที่ 6.30 ชวงบ้านที่เป็นพื้นที่อเนกประสงค์ให้กับบ้าน.....	174
รูปที่ 6.31 ลักษณะรั้วต่างๆ ที่พบภายในชุมชน.....	176
รูปที่ 6.32 ภูมิสถาปัตยกรรมโดยทั่วไปที่พบบริเวณบ้าน.....	178
รูปที่ 6.33 ภาพตัดขวางแสดงองค์ประกอบทางภูมิสถาปัตยกรรมบริเวณบ้าน.....	179
รูปที่ 6.34 ผังบริเวณแสดงการวิเคราะห์ทิศทางการวางแกนหลัก ของอาคารศาสนสถานและเรือนพักอาศัยภายในชุมชน.....	180

รูปที่ 6.35 ภาพตัดขวางแสดงทิศทางการวางแกนหลักของอาคารศาสนสถานและเรือนพักอาศัย	181
รูปที่ 6.36 ภาพตัดขวางแสดงกลุ่มเรือนของชุมชนชาวไถยวนบ้านยางหลวง	
โดยมีวัดเป็นศูนย์รวมในการประกอบกิจกรรมของคนในชุมชน.....	181
รูปที่ 6.37 แสดงลักษณะกลุ่มอาคารบริเวณชุมชนที่พักอาศัย	182
รูปที่ 6.38 บริเวณกลุ่มเรือนที่ทำการศึกษานในกรณีศึกษาที่ 1.....	187
รูปที่ 6.39 กรณีศึกษาที่ 1 กลุ่มเรือนในลักษณะกระจายตัว	
โดยใช้ช่วงบ้านเป็นพื้นที่เชื่อมโยงพื้นที่ต่างๆ ภายในบริเวณบ้าน.....	188
รูปที่ 6.40 บริเวณกลุ่มเรือนที่ทำการศึกษานในกรณีศึกษาที่ 2.....	191
รูปที่ 6.41 กรณีศึกษาที่ 2 กลุ่มเรือนในลักษณะกระจายตัวตามเส้นทางคมนาคม.....	192
รูปที่ 6.42 บริเวณกลุ่มเรือนที่ทำการศึกษานในกรณีศึกษาที่ 3.....	195
รูปที่ 6.43 กรณีศึกษาที่ 3 กลุ่มเรือนในลักษณะขนานตามรูปแบบเส้นทางคมนาคม	
ภายในหมู่บ้าน.....	196
รูปที่ 6.44 กิจกรรมการใช้อาคาร และพื้นที่ว่างภายในชุมชน.....	203
รูปที่ 6.45 พื้นที่เกษตรกรรมที่มีความสำคัญต่อการประกอบอาชีพของคนในชุมชน.....	206
รูปที่ 6.46 กิจกรรมที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวันกับการใช้พื้นที่ว่างบริเวณชุมชน.....	209
รูปที่ 6.47 เรือนจั่วแฝดและบริเวณโดยรอบอาคารที่ถูกเชื่อมโยงโดยช่วงบ้าน	
ที่ส่งผลให้รูปแบบทางสถาปัตยกรรมนั้นมีคุณค่า.....	211
รูปที่ 7.1 ตัวอย่างมุมมองที่น่าสนใจต่างๆ ภายในพื้นที่ชุมชน	
ที่ส่งเสริมศักยภาพด้านการท่องเที่ยว	222
รูปที่ 7.2 แหล่งท่องเที่ยวทางศิลปวัฒนธรรมที่เชื่อมโยงกับบริเวณพื้นที่ชุมชน.....	224
รูปที่ 7.3 อาคารสาธารณะเพื่อการพักอาศัยที่มีอยู่โดยรอบพื้นที่ชุมชน.....	230
รูปที่ 7.4 สภาพปัญหาทางกายภาพที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ชุมชน.....	232
รูปที่ 8.1 รูปแบบอาคารเรือนพื้นดิน.....	249
รูปที่ 8.2 รูปแบบเรือนพักอาศัยกึ่งร้านค้า.....	250
รูปที่ 8.3 รูปแบบอาคารเรือนพื้นดินประยุกต์.....	251
รูปที่ 8.4 รูปแบบอาคารบริการรูปทรงพื้นดินประยุกต์.....	252
รูปที่ 8.5 ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนบริเวณที่ 1.....	254
รูปที่ 8.6 ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนบริเวณที่ 2 และ 3.....	255
รูปที่ 8.7 ตัวอย่างการปรับปรุงภูมิทัศน์ภายในชุมชนบริเวณที่ 4 และ 5.....	257

สารบัญแผนภูมิ

	หน้า
แผนภูมิที่ 1.1 ขั้นตอนการศึกษา.....	5
แผนภูมิที่ 2.1 แนวทางในการกำหนดการพัฒนาการใช้พื้นที่ที่มีคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ของเมือง.....	15
แผนภูมิที่ 2.2 ความสัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิต กิจกรรม และการใช้พื้นที่.....	27
แผนภูมิที่ 3.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	45
แผนภูมิที่ 6.1 แสดงจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามโดยแยกตามอายุ.....	198
แผนภูมิที่ 6.2 สรุปความสัมพันธ์ของระบบกิจกรรม ที่ส่งผลต่อการใช้พื้นที่ ทั้งภายในและภายนอกชุมชน.....	207
แผนภูมิที่ 6.3 แสดงแนวโน้มจำนวนประชากรบ้านยางหลวงปี พ.ศ. 2544 – 2553.....	225